

Osmanlı Padişahlarında Hz. Muhammed (asm) Sevgisi

The Love For Hazrat-i Muhammed Of The Ottoman Sultans

Mahmut KAPLAN

Prof. Dr., Beykent Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr., Beykent University Faculty Member

Özet

Klasik Türk edebiyatında en önemli konulardan birini Hz. Muhammed'in hayatı teşkil eder. Hz. Muhammed'in hayatının her safhası bir edebî türün konusu olmuş, pek çok eser kaleme alınmıştır. Divanlarda naatlar, tevhid ve münacatlardan sonra yer almış, bunların dışında müstakil olarak siyer, mevlid, hicret-nâme, şefaath-nâme, kırk hadis, yüz hadis, bin hadis, miraciye gibi eserler kaleme alınmıştır. Bütün bu türlerde ortak tema Hz. Muhammed sevgisi etrafında ortaya çıkar. Şairler tertip ettikleri divanlarında bir ya da birkaç naat şiirine yer verirler. Bu eserlerde şairin Hz. Peygamber'e duyduğu sevgi, onun mucizelerinin zikri ve şefaathini dileme biçiminde tezahür eder. Çoğu şair olan Osmanlı şehzade ve padişahları da divanlarında Hz. Peygamber sevgisini dile getiren şiirler yazmışlardır. Bu yazıda şair padişahlardan II. Bayezid, Kanuni Sultan Süleyman, I. Ahmed ve III. Selim'de Hz. Muhammed sevgisi ele alınacaktır, ayrıca Sultan Cem'in Hz. Peygamber sevgisine dair duygu ve düşüncelerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şair Padişahlar, Hz. Muhammet, Naat, Şefaath

Abstract

One of the most important subjects in classical Turkish literature is Hz. Muhammad's (Pbuh) life. Every phase of His life has been the subject of a literary genre and many works have been written about him. In the Di-
van books; Naats took place after the sections Tawhid and Munacats. Apart from these, works such as Siyer (prophetic biography), the poetic letters as Mawlid, Hicretnames, Şefaatnames Miraciyes, also the anthologies as forty hadith, hundred hadith, thousand hadith were written. The common theme in all these literary genres is love for Hz. Muhammad (pbuh). Poets included one or more naat poems in their Divans. In these works, the poet's love for the Prophet is shaped by commemorating his miracles and asking for intercession from him. Ottoman princes and sultans, most of whom were poets, also wrote poems expressing the love for the Prophet. In this article, the love for Hz. Muhammad (pbuh) of the poet sultans Bayezid II., Suleiman the Magnificent, Ahmed I and Selim III will be discussed, as well as Sultan Cem's feelings and thoughts on the love for the Prophet will be included.

Keywords: Poet Sultans, Love for Hz. Muhammad, Siyer, Naat, Intercession

Giriş

Hız. Muhammed, hayatı, mücadelesi, peygamberliği, hicreti, savaşları, insanlarla ilişkileri ve hadisleri Klasik Türk edebiyatının temel kaynaklardan biri olmuştur. İslam medeniyeti dairesinde gelişen Türk edebiyatında başlangıçtan itibaren yazılan her tür ve biçimdeki edebî eserde, Hz. Peygamber'e duyulan sevgi, aşk ve bağlılık ifadelerinin zengin örnekleriyle karşılaşırız. Denebilir ki dünyada Hz. Muhammed kadar sevilmiş, övülmüş, hayatının her safhası bir edebî türe kaynaklık etmiş başka bir insan yoktur. Hz. Peygamber'in doğumu, büyümesi, gençliği, evlenmesi, miracı, savaşları, mucizeleri ve vefatı günümüze kadar her vesile ile işlenegelmiştir.⁽¹⁾

Osmanlı Türk edebiyatında, sanat amaçlı olsun olmasın, yazılan her eserde Allah'a hamd ve senadan sonra büyük bir ekseriyetle Hz. Peygamber salât ve selamdan sonra övülmüştür. Manzum eserlerde ise, özellikle mesnevilerde ve divanlarda, tevhit ve münacattan sonra naatlara yer verilmiş; Hz. Peygamber, güzel yönleri ve sıfatlarıyla anılmış, şefaati dilenmiştir. Ayrıca hayatının her devresi için farklı nazım türleri ortaya çıkmıştır.

Hız. Peygamber'in hayatı, nübüvveti, mucizeleri ve savaşları etrafında bir edebiyatın oluşması, şüphesiz ona duyulan samimi sevgi ve inancın sonucudur. Habibullah sırrının mazharı olan yüce Peygamber, müminlerin de habibi olmuştur. Amil Çelebioğlu'nun ifadesiyle O, "...bazı âşikane şiirlerde güzellik ülkesinin padişahı, yani sevgiliden maksat hadizzâtında Hazret-i Peygamber'dir. Zira o, asla solmayan bir gül, emsali bulunmayan ebedî bir sevgilidir. Hiçbir sevgili onunla mukayese edilemez"⁽²⁾

Söz konusu Türk edebiyatı olunca Hz. Muhammed'in hayatı, kişiliği, hadisleri, gazaları ve mucizeleri şairler için tükenmez bir ilham kaynağı olur.⁽³⁾ Önceleri Arap edebiyatında *sîre* veya *siyer* adı ile Hz. Peygamber'in hayatını anlatan eserler yazılmış, daha sonra da hayatının her safhası için ayrı bir tür ortaya çıkmıştır.⁽⁴⁾ Bu cümleden olarak sîrelerde Hz. Peygamber'in doğumu, çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, peygamberlikle görevlendirilmesi, mucizeleri, miracı, hicreti ve gazaları ele alınmıştır. Sîrelerde geniş olarak ele alınan bu konular, sonraları bağımsız eserler halinde yeni türlere kaynaklık etmiştir. Hz. Peygamber etrafında teşekkül eden belli başlı türleri, *esmâ-ı Nebi*, *mevlid*, *mucizat*, *mi'raciye*, *gazavât-ı Nebi*, *hilye*, *ablaku'n-Nebi*, *hicretü'n-Nebi*, *şefaat-nâme*, *kırk hadis*, *yüz hadis*, *bin hadis* şeklinde ifade etmek mümkündür.⁽⁵⁾

Bu türleri kısaca tanıtmaya çalışalım. *Siyer*: Hz. Peygamber'in hayatının bütün safhalarının anlatıldığı eserlerin genel adıdır. Bu eserlerde, yazarın, özellikle şairin seçtiği hedef kitleye göre üslup çeşitliliği karşımıza çıkar. Yazarlar okuyucularının eğitim seviyelerine göre bir üslup benimser ve

Söz konusu
Türk edebiyatı
olunca Hz.
Muhammed'in
hayatı, kişiliği,
hadisleri, gazaları
ve mucizeleri
şairler için
tükenmez bir
ilham kaynağı
olur.

1 Amil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 1998, ss. 356-357.

2 Amil Çelebioğlu, age., s.357.

3 Agah Sırrı Levend, *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara, 1962, s.41.

4 Cemal Kurnaz, Dinî Edebiyatta Türler, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara, 1997, s. 278.

5 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Naat*, Ankara 1993, s. 38.

Mesnevilerin
ve mürettep
divanların
başlarında
miracıyeler
yer aldığı gibi,
mevlid, hilye vb.
eserlerde de bir
bölüm olarak
miraç konusu
işlenebilmiştir.

eserlerini buna çerçevede kaleme alırlar.⁽⁶⁾ Türk edebiyatında mensur siyer-ler tercüme ve telif olmak üzere iki kolda gelişmiştir. Bu türün edebiyatımızdaki ilk örneğini Erzurumlu Mustafa Darîr, beş ciltlik *Siyer-i Nebî'si (Sîretü'n-Nebî)* ile vermiştir.⁽⁷⁾ 16. yüzyılın büyük şairi Bâkî'nin Hâtibi'l-Kastelânî'nin *Mevâhibül-Ledünniyye* tercümesi olan *Meâlîmül-yakîn fi-sîreti Seyyidi'l-mürselin*⁽⁸⁾ adlı eseri ile ünlü Veysi'nin *Siyer-i Veysi*⁽⁹⁾si, Nâbî'nin bu esere yazdığı *Zeyl-i Siyer-i Veysi* adlı kitabı bu türün ilk akla gelen isimleridir.

Manzum siyerlerin, birkaç yüz beyitle yazılanları bulunduğu gibi on bin ve daha fazla beyitli olanları da bilinmektedir. Bunlardan en ünlüsü Yazıcıoğlu Mehmed'in (öl.855/1451) yine kendi telif ettiği Arapça *Megâribü'z-zamân* adlı mensur eserinden nazma çektiği ünlü *Muhammediye* adlı eseridir.⁽¹⁰⁾ *Muhammediye* büyük bir rağbet görünce edebiyatımızda onu taklit eden eserler ortaya çıktı. Kadı Mahmud'un *Mahmudiyye*, Yusuf'un *Muhammediye*, Abdürrahim Fedâî'nin *Kaside-i Nûniyye*, Mehmed'in *Sîretü'n-Nebî*, Zühdi Efendi'nin *Nazmûs-Siyer'i*, Seyyid İbrahim'in *Siyer'i*, Abdurrahman'ın *Siyer-i Nebî'si* bu türden eserlerdir.⁽¹¹⁾

Hız. Muhammed'den başka hiçbir peygambere nasip olmayan miracı işleyen manzum eserlere miraciye adı verilir. Mesnevilerin ve mürettep divanların başlarında miracıyeler yer aldığı gibi, mevlid, hilye vb. eserlerde de bir bölüm olarak miraç konusu işlenebilmiştir.⁽¹²⁾ *Miraciyye* veya *mi'râç-nâme* dediğimiz tür, Türk edebiyatında tercümeden çok telif karakteri gösterir. Farsça yazılan eserlerle karşılaştırıldıklarında bu husus açıkça görülür.⁽¹³⁾ Metin Akar, *Mi'râç-nâmeler'i* incelediği kitabında bu konuyu bütün ayrıntılarıyla ele almış; gerek divanlarda, gerekse mesnevilerde bir bölüm olarak yer alan miracıyeler dışında müstakil 13 *mi'râç-nâme*yi tanıtmıştır. *Mi'râç-nâmeler*, divanlarda kaside ve mesnevi; mesnevilerde tevhid, naat ve münâcâtlardan sonra ve bağımsız olarak da mesnevi nazım biçiminde kaleme alınmıştır.

Mevlid, Hız. Muhammed'in doğumunu konu alan manzum eserlerin genel adıdır. Bu tür eserlerde Peygamberimizin doğumu, bütün ayrıntılarıyla dile getirilir. Türk edebiyatında bilinen ilk mevlid Erzurumlu Mustafa Darîr'in üç bölümlük 55 beyitlik *Mevlid*'idir.⁽¹⁴⁾ Bir diğer önemli mevlid Ahmedî'nin eseridir (telif tarihi: 810/1407).⁽¹⁵⁾ Süleyman Çelebi'nin

6 Mustafa İsen, *Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi, Ötelerden Bir Ses*, Ankara, 1997, ss. 364-365.

7 Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1994, s. 91.

8 Mustafa Uluçay, *Bâkî, meâlîmül-yakîn fi sîreti Seyyidi'l-mürselin* (Mekke dönemi), Giriş, İnceleme Metin, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi 1999.

9 Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü't-tâc fi Sîreti Sahibi'l-mi'râc)*, Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, 1977.

10 Amil Çelebioğlu, age., s. 356.

11 Necla Pekolçay, *İslami Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 205.

12 Amil Çelebioğlu, age., s. 358.

13 Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râç-nâmeler*, Ankara, 1987, s. 319.

14 Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2007, s.182.

15 İsmail Ünver, "Ahmedî'nin İskender-nâmesinin Mevlid Bölümü", *TDAY, Belleten*, 1977, Ankara 1978, s. 355-411.

812/1409'da kaleme aldığı *Vesiletü'n-necât* adlı eseri Türk edebiyatında oldukça etkili olmuş, bu türde birçok eserin yazılmasına vesile olmuştur. Türk edebiyatında yüzden fazla mevlid yazıldığı tezkirelerin ifadelerinden anlaşılmakta ise de elde edilebilenler bu sayıya şimdilik varamamıştır.

Hilye, Şemâil'lerden doğan ve Hz. Peygamber'in fizikî özellikleri ile ahlâkını, hal ve hareketlerini tasvir ve tavsif eden eserlerdir. Hilyelerin kaynakları Ömer Kara'ya göre şunlardır: Şemâil türü eserler, Hadis kitapları, siyer ve meğazi kitapları, hasail ve delâil türü eserler, İslâm tarihi kaynakları, Tabkât, terâcim ve tezkire kitapları, Tefsir kitapları, Kısau'l-Kur'an isimli eserler, tasavvuf ve ahlâkla ilgili eserler.⁽¹⁶⁾ Kısacası bu eserler, yüce Peygamber'in özel hayatından söz eder. Önceleri Şemâil'in bir bölümü iken sonradan müstakil bir tür haline gelmiştir. Türk edebiyatında başarılı ilk hilye örneğini Hâkânî Mehmed Efendi vermiştir. Onu izleyen birçok Türk şair ve yazarı da bu türde eserler kaleme almıştır.⁽¹⁷⁾ Hilyeler aynı zamanda levha halinde yazılarak evlerin duvarlarını süslemiştir.

Sirelerin bir bölümü olduğu gibi bağımsız eserler olarak da kaleme alınan *Hicret-nâme*, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini ele alır. Mevlid, mi'râciye ve hilyeler kadar olmasa da bu türde eserler yazılmıştır. Bu konuda Süleyman Nahîfî'nin (öl.1551/1738-1739), takriben 88 beyitlik *Hicreti'n-Nebî'si* bilinmektedir.⁽¹⁸⁾ Bu eserde, Hz. Peygamber'in doğumundan başlayarak çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, miracı ve peygamberliğin gelişti anlatılarak 162. beyitten itibaren hicret anlatılmıştır.⁽¹⁹⁾

Şefaât-nâme: Ahirette Hz. Peygamber'den şefaât dilemek için yazılan eserlere denir. Aslında bu konu naatlarda, ahvâl-i kıyamet gibi eserlerde de dile getirilir. Bu türde bilinen en eski örnek Ömeroğlu'nun 125 beyitlik mesnevisidir.⁽²⁰⁾

Gaza-nâme: Bu tür eserlerde, Peygamberimizin gazaları, savaşları anlatılmıştır.

Esmâ-yı Nebî: Eski Türk edebiyatında esma-i hüsnâ gibi Hz. Muhammed'in mübarek isimlerini konu alan *Esmâ-yı Nebî*ler de kaleme alınmıştır. Genellikle mensur olan bu türdeki eserlerden Hasib Efendi'nin *Esmâ-yı Nebî'si* 1000 beyit olup *Delail-i Hayrat*'tan istifade ile yazılmıştır.⁽²¹⁾

Kırk hadis, yüz hadis, bin hadis: Divan edebiyatımızda Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadise dayanarak bu türde eserler tercüme ve telif yoluyla kaleme alınmıştır. Edebiyatımızda bilinen ilk kırk hadis Kemal-i Ümmî'nin (öl.880/1475) *Kırk Armağan* adlı eseridir.⁽²²⁾ 16. yüzyılın önemli

*Hilye,
Şemâil'lerden
doğan ve Hz.
Peygamber'in
fizikî özellikleri
ile ahlâkını, hal
ve hareketlerini
tasvir ve tavsif
eden eserlerdir.*

16 Ömer Kara, "Neşâti'nin Hilye-i Enbiyâsı'nın Dini Kaynakları" (Religious Sources of Neshati's Hilye-i Enbiyâ/Characteristics of Prophets), *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı: VII/13, İstanbul, 2002, ss. 1-48.

17 İskender Pala, *Hilye-i Saadet*, Ankara 1991, s.1.

18 Amil Celebioğlu, age., s. 360.

19 Amil Celebioğlu, age., s. 270.(Bu makalede eserin metni de verilmiştir.)

20 Amil Celebioğlu, age., s. 360,Cemal Kurnaz, *Divan Edebiyatı Yazıları*, s. 279.

21 Amil Celebioğlu, age., s. 357

22 Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1991.

Türk milleti Hz.
Muhammed'e
duyduğu derin
ve samimi sevgiyi
en güzel ve
etkili ifadesi ile
naatlarda dile
getirmiştir.

şairlerinden Nev'î'nin de Manzum Kırk Hadis tercümesi vardır.⁽²³⁾ Kırk hadislere göre daha geniş olan yüz hadislere Hatiboğlu'nun altı bin küsur beyitlik *Ferah-nâme'si* örnek gösterilebilir. Yine Vecihî Paşazade Kemal'in bin hadis eseri vardır.⁽²⁴⁾

Mûcizât: Naatlerde ve bazı mesnevilerde kimi zaman Hz. Peygamber'in mucizelerine yer verildiği gibi bazen de başlı başına eserler halinde de mucizelerin anlatıldığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak, Kirdecî Ali'nin *Güvercin Destanı*, Kesikbaş Destanı, İzzetoğlu'nun *Tavus Destanı*, Sadreddin'in *Geyik Destanı* gibi halk tipi mesneviler gösterilebilir.⁽²⁵⁾

Naat: Mürettep divanlarda ve mesnevilerde Tevhid ve münacattan sonra Hz. Peygamber'in methedildiği Naat bölümü gelir. Hemen hemen bütün nazım biçimleriyle naat yazılmıştır. Türk milleti Hz. Muhammed'e duyduğu derin ve samimi sevgiyi en güzel ve etkili ifadesi ile naatlarda dile getirmiştir. Naatlar yazılmakla kalmamış, bestelenerek de huşu ve ihtiramla dinlenmiştir. Hatta *naat-hânlık* diye bir meslek teşekkül etmiştir. Şairler naatlarla Hz. Peygamber'e duydukları sevgiyi ifade ederken, O'nun hayatı, hadisleri ve mucizeleri hakkındaki bilgilerini de dile getirmişlerdir.⁽²⁶⁾ Hatta Divanlarda kasaid bölümünden sonra yer alan gazeliyat bölümünde gazeller kafiye sırasına göre sıralanırken her kafiye başında bir dinî şiir veya naatla başlamak da birçok şair için bir adet olmuştur.⁽²⁷⁾

Naatler sadece okunmakla kalmamış, hüsn-i hatla yazılarak camileri, evleri ve konakları tezyinde de kullanılmıştır. Bu levhalarda, özellikle çok beğenilen, hatta söyleyeni unutulmuş beyitler yazı sanatının şaheserleri halinde duvarları süslemiştir.

Divanlarda naat başlıkları genel olarak, "na't-ı şerîf, medh-i Resûl, medhü'n-Nebî, na'tü'n-Nebî, naatü'r-Resûl, naat-ı Peygamber" biçiminde yazılır. Bu başlıklar değişik ifade ve sıfatlarla da süslenir. Tek amaç, kâinatın yaratılış sebebi olan Hz. Peygamber'e layık bir övgüde (sena) bulunmaktır. Ancak bunu layıkıyla ifa etmek mümkün değildir.

Bu girişten sonra Osmanlı Padişahlarının Hz. Muhammed (asm) sevgisi konusunu ele alabiliriz.

Osmanlı Padişahlarında Hz. Muhammed Sevgisi

Bu yazıda başlık umumi bir anlam taşımakla birlikte şair Osmanlı padişah ve şehzadelerinden sadece birkaçının peygamber sevgisi üzerinde durulacaktır. İlk sözü, talihsiz şehzade Sultan Cem'e vermek sanırım isabetli olacaktır:

23 Semra Köse, "Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Terceme-i Hadis-i Erbaîn ve Faslün fî Fazileti'l-ışk Adlı Eserleri (Metin-İnceleme), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Ün. 2001.

24 Amil Çelebioğlu, age., s. 361.

25 Amil Çelebioğlu, age., s. 359.

26 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Naat* Ankara 1993, s. 38.

27 Emine Yeniterzi, age., s. 50.

Sultan Cem

Sultan Cem (öl.901/1495), yaşadığı trajediyle hafızalarda derin bir iz bırakmıştır. Cem, İstanbul fatihi Sultan Mehmed Han'ın her bakımdan iyi yetişmiş edip ve şair oğludur. Ne var ki II. Bayezid'le tutuştuğu saltanat mücadelesi onu uzaklara, uzak diyarlara, Frengistan'a sürüklemiştir. Vatan-dan, anadan, yardan ve sevgili çocuklarından uzakta geçen seneler, bu talih-siz şehzadeyi anlatılması güç hazin bir serüvenin kahramanı yapar. Oradan oraya savrulur hazan yaprağı gibi. Hiç kaybetmez asaletinden, haysiyetin-den, izzeti nefsinden. En zor zamanlarda bile haşmetli bir devletin padişah namzedi olduğunu unutmaz. Onun saltanat arzusunu kirli amaçlarına alet etmek isteyen Papa, bir gün söz arasında İsevî olmasını teklif eder. "Kabul ederseniz" der, "Avrupa'nın da hükümdarı olursunuz". Sultan Cem'in cevabı muhteşemdir: "Bütün dünya hükümdarlığı da yetmez buna."

Sultan Cem sadece bir devlet adamı değil, aynı zamanda Farsça ve Türkçe divanları olan bir şairdir. Çocuk yaşta babası adına Farsçadan bir mesne-vi tercüme ettiğini söylersek bu alandaki yetkinliği açıkça anlaşılır, sanırım. Sultan Cem'in Türkçe Divanı'nda⁽²⁸⁾ güzel bir naat vardır. Onun, dünya sal-tanatına bile tercih ettiği İslâm Peygamberine duyduğu derin sevgi ve bağ-lılığı anlatan bu şiirinden bazı beyitleri şöyledir:

Kalmışdı cümle küfr zalâmında dâllin

Hâdi irişdi nûr-ı ziyâsı Muhammed'in

Bütün insanlık küfür karanlığında sapmıştı, Hz. Muhammed'in nurunun ışığı yol gösterici (kurtarıcı olarak) yetişti.

İslam'ın doğduğu asırlar incelendiğinde insanoğlunun koyu bir küfür ve cehalet karanlığı içinde olduğu bütün çıplaklığıyla görülür. Çocuklarını diri diri gömenler, helvadan put yapıp acıkınca yiyenler, kadını basit bir meta olarak görenler. Daha neler neler...

Dil gözgüsünü kaplar ise jeng-i ma'siyet

Dâ'im cilâsıdır salavâtı Muhammed'in

"Günah pasları gönül aynasını kaplarsa, onun cilası her zaman Hz. Muhammed'e getirilen salavattır."

Gönül aynası günahlarla paslanır. Çünkü her günah bir siyah nokta bırakır, zamanla artar noktalar ve kalp kararır. Bu karalığı, bu pası silmenin cilası salavattır. Salavat O'nu, Cenab-ı Peygamber'i hatıra getirir, O'ndan Allah hatırlanır; tövbe yolu açılır. Salavatın tekrarı tövbeyi pekiştirir, gönül aynası temizlenir, misafirini ağırlayacak hale gelir. Bu misafir kâinatın yaratıcısı Allah'tır.

Başdan ayağa nûr idi zât-ı hamîdesi

Düşmezse tan mı yere zilâlı Muhammed'in

*Sultan Cem
sadece bir devlet
adamı değil,
aynı zamanda
Farsça ve Türkçe
divanları olan bir
şairdir.*

Hız.
Muhammed'in bir
sıfatı "ümmî"dir.
Ancak bu, Onun
Rabbinden başka
muallimi olmadığı
anlamındadır.

Hız. Muhammed'in övülesi zatı baştan ayağa nurdu, gölgesi yere düşmezse şaşılır mı?

Yukarıdaki beyitte, Hız. Peygamber'in gölgesinin yere düşmediği hatırlatılıyor. Nurun gölgesi olur mu hiç?

Devlet anıyla yâr-ı kadim ola tâ ebed

Her kim ki ola cân ile yârı Muhammed'in

Kim Hız. Muhammed'i yürekten sever, dostu olursa bakt, talih, mutluluk sonsuza kadar onunla eski dost olsun.

İhlasla, samimiyetle Hız. Peygamber'e duyulan sevgi, ebedi mutluluğa götürür. Dünyanın, hürmetine yaratıldığı bir zatı sevmek, Onu yaratmayı sevmektir. Ona dost olmak, Onu nübüvvetle gönderene dost olmaktır. Onun dostluğunu kazanan neler kazanmaz ki. Hız. Ebubekir onun dostluğuyla ebedi bir saadete nail oldu. Kıyamete kadar "siddik" ünvanıyla anılmak gibi bir şerefe ulaştı. Bundan büyük devlet düşünülebilir mi?

Hız. Muhammed'in bir sıfatı "ümmî"dir. Ancak bu, Onun Rabbinden başka muallimi olmadığı anlamındadır. O insandan değil, doğrudan Allah'tan dersini almıştır. Aşağıdaki beyit bu düşünceyi dile getirmiştir:

Ümmî der idi kendüye Rahmân mu'allimi

Gel gör ki neydi tab'-ı selîmi Muhammed'in

Hız. Muhammed'in karakterinin ne (kadar güzel) olduğunu gör ki, Rahman (olan Allah) onun muallimi iken O, kendisine ümmî derdi.

Aslında kendisine "ümmî" demesi, her yönden ümmetine rehber ve örnek olan yüce Peygamber'in eşsiz tevazuunun, insanlardan bir insan olduğunun da bir ifadesidir. O, bizzat Cenab-ı Hak tarafından yetiştirilmişti. Muallimi, öğretmeni Rahman Allah olan kimse ümmî olabilir mi hiç? Doğrudan vahyin rehberliğinde yetişen, konuşan ve yaşayan Hız. Peygamber on beş asırdır dünyaya muallimlik etmiyor mu? Asırlar onun nurlu sözlerinin aciz birer müfessiri değil mi? Asırlar geçtikçe onun sözlerinin manası daha iyi anlaşılıyor mu?

II. Bayezid (Adli):

Hız. Muhammed (asm) sevgisi, klasik edebiyatımızın başta gelen temalarından biridir. Her şair, bu sevgiyi sanat gücünün, kaleminin elverdiği kudret ve güzellikte sunmaya çalışır. Mürettep divanlarda tevhid ve münacatlardan sonra naatlar yer alır. Ancak naat yazmayı sadece bu gelenek zaruretine bağlamak doğru olmasa gerek. Şairlerimiz, bu tür şiirlerde, Hız. Muhammed (asm)'in şefaatine nail olmak dileğiyle samimi sevgilerini dile getirirler. Adli mahlasını kullanan II. Bayezid de bu geleneğin dışında kalmamış, "Fî Na't-i Seyyidi'l-enâm 'aleyhi't-tahiyeti ve's-selâm"⁽²⁹⁾ başlıklı gazelini Hız. Muhammed sevgisine tahsis etmiştir. Bu gazeli, bu gazelde tennüm edilen aşk-ı Resûlü anlamaya çalışacağız:

Muhammed-i 'Arabi kim Resûl-i ekmeldür

Takarrüb ile kamu enbiyâdan efdaldur

En mükemmel elçi olan Muhammed-i Arabi, Allah'a yakınlıkta bütün peygamberlerden en faziletli olandır.

Adlî, divanının ikinci şiiiri bir naattır. Şair, Hz. Peygamber'i överken onun içinden geldiği millete mensubiyetine dikkati çekiyor. Bu sebepsiz değildir; özellikle Yahudilerden gelecek bazı itirazlara bir nevi cevap verir. Peygamberlik, İsrailoğullarına has değildir. Allah, mesajını kullarına ulaştırarak peygamberini, elçisini dilediği milletten seçebilir. Bu hususta kimseye hesap vermek zorunda da değildir. Ekmel resul olmasında yadırganacak bir durum yoktur. Hz. Muhammed döneminde insanlık, artık belli bir olgunluğa erişmiş, bir nevi ilk ve orta öğretimden üniversite seviyesine geçmiş bulunuyordu. Dolayısıyla dünya, tek bir muallimden ders alabilecek ilmi ve sosyolojik olgunluğa erişmişti.

Daha önce gelen elçilerin oluşturdukları tarihî ve içtimaî zemin, en mükemmel nebi için hazırды. Bunları söylerken, Hz. Muhammed'in geldiği dönemde cahiliye karanlıkları içinde yüzen Arap yarımadasının içinde bulunduğu durumu unutmuyoruz. Ancak söz konusu olan bütün insanlıktır. Önceki semavî dinler mensupları tarafından tahrif edilip bozularak tevhid, yerini şirke bırakmış; peygamberlere indirilen kitaplar tahrif edilmiş, insanın behimî düşünce ve duygularının ürünü olan hurafe ve efsanelerle dolmuştu. Böyle bir ortamda Kur'an-ı Kerim, 23 yıllık bir süreçte, âyet âyet sosyal hayatın ve bireysel tekemmülün bütün ihtiyaçlarına cevap verecek bir biçimde indirilerek İlahî mesaj tamamlanmış, bizzat sahibi tarafından korunacağı ["Zikri (Kur'an) biz indirdik. Onun için Zikri biz koruyacağız." (Hicr, 15/9)] vaad edilmişti.

Tek harfi bile değişmeden asırlara meydan okuyan Kur'an-ı Kerim, her bakımdan mükemmel ve mucize bir kitap olarak insanlık âleminde yerini aldı. Geldiği kavmin edip ve şairlerine meydan okumuş, bir suresine değil birkaç âyetine bile nazire yazılamamıştı. Müşrikler bu meydan okuma karşısında aciz kalarak hayatlarını tehlikeye atacak bir yöntemle, kılıçla mücadele girişmişlerdi. Demek ki birkaç âyetine nazire getirmeye kudretleri yetmemişti. Elbette bu mükemmel, mucize kitabın muhatabı, tebliğ edicisi de en mükemmel peygamber olacaktı. Onu risaletle gönderen, Miraç gibi bir iltifatla şereflendiren Zat-ı akdes, hiçbir resulün daha önce varamadığı bir mertebede Hz. Muhammed'i huzuruna davet ederek, kadrini bütün insanlığa ve semavât ehline ilan etmişti. Bu yüzden Adlî, "tekarrüble en efdal" nebi deyip överken ilhamını doğrudan Kur'an'dan alarak Türkçe ifade ediyordu. Aşağıdaki beyit söylediklerimizi teyit ediyor. Diğer peygamberler bir kavme, sınırlı bir coğrafyaya gönderilmişlerdi. Halbuki Hz. Muhammed, bütün insanlığa, cin ve inse rahmet olarak gönderilmişti:

Kalan resûllerün kavmineydi da'veti çün

Nübüvvetiyle bu ins ü câna mürseldür

Hz. Muhammed döneminde insanlık, artık belli bir olgunluğa erişmiş, bir nevi ilk ve orta öğretimden üniversite seviyesine geçmiş bulunuyordu. Dolayısıyla dünya, tek bir muallimden ders alabilecek ilmi ve sosyolojik olgunluğa erişmişti.

Hz. Peygamber,
“Habibim, sen
olmasaydın
felekleri
yaratmazdım”
ilahi müjde
ve iltifatının
da mazharı,
muhabatabıdır.

(Onun dışında) kalan peygamberlerin çağrısı kendi kavimlerine idi. Bu, (Hz. Muhammed) nübüvvetiyle bütün insanlara ve cinlere gönderilmiştir.

Adli, zihne gelecek sorulara bu beyitle bir tür cevap veriyor: O, en mükemmel peygamberdir, zira daveti, çağrısı bütün insanlığa ve cinleredir. O, evrensel bir mesajı getirdiği için daha faziletlidir. Aslında mukayese çok açık: Bir köye, bir şehre, hatta bir ülkeye gönderilen elçi ile bütün dünyaya gönderilen resul arasında elbette bir tafdil ve tercih farkı olacak. Kaldı ki, Hz. Peygamber, “Habibim, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” ilahi müjde ve iltifatının da mazharı, muhabatabıdır. O, insanlık ağacının son mükemmel meyvesi olup tebliği kıyamete kadar sürecek, hüküm-fermâ olacak bir elçi idi:

Kim anı medh ide çün medhidür anuñ levlâk

Defâtir-i dücihân midhatinde mücmeldür

Onun övgüsü levlâkdır; kim onu övebilir? İki dünyanın defterleri onun övgüsünde özetir (eksik kalır).

Şairler, onun, layık olduğu biçimde övülemeyeceği hususunda fikir birliği içindedirler. Delilleri ise, bizzat Kur’an’da medh edilmesidir. Şairler, onu sanat kudretlerinin bütün imkânları ile övmeye çabalamış, yetersiz kalmışlardır. Onu en iyi biçimde, layık olduğu gibi yine Kur’an övmüştür. “Levlâke” kudsî hadisi bu iltifatın zirve noktası... Şadi Eren bu hadis hakkında şöyle der: “Tasavvufta sık sık kullanılan ve kudsî hadis olarak da rivayet edilen, ‘Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım’ (Levlake...) (Aclunî, II: 164; Hakîm, *el Müstedrek*, II: 615) ifadesiyle” kâinatın Hz. Muhammed hürmetine yaratıldığı anlatılır.” Şairler, onun övgüsüyle şiirlerini güzelleştirir. *Hassan bin Sabit* şöyle der. “Ben sözlerimle Muhammed’i (asm) övmüş olmadım; aslında sözlerimi Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’la övmüş ve güzelleştirmiş oldum.”

‘Adû-yı bî-basar ana muhâlif olsa ne tan

Sahihi egri görürler şular ki ahveldür

Kör düşmanları ona muhalif olsa şaşılmaz; şaşı olanlar doğruyu eğri görürler.

Başlangıçta “Muhammedü’l-emîn” ismiyle övdükleri Hz. Peygamber, nübüvvetini ilan edince akrabaları bile karşı çıkmış, ona eziyet ederek doğduğu memleketten hicretine sebep olmuşlardır. Aslında ona “Emin” sıfatını verenler de onlardı. Ancak kendi inançlarına aykırı bir haber getirince şaşı insanlar gibi gözlerinin önünde dosdoğru olan zat-ı resulü inkâr edip görmezden gelmeye çalıştılar. Beyitte geçen “körlük”ten maksat, kalbi mühürleşmiş olma, gerçeği görememe durumudur. Hz. Peygamber’e düşmanlıkları, gözlerini kör edecek kadar onları sağduyudan uzaklaştırmıştır. Zamanımızda da onun getirdiği haberle yaptığı olağanüstü inkılâbı gördükleri halde, salt düşmanlık içgüdüleriyle inkâr edenler yok mudur? Onun, o muhtaassıp toplulukta yaptığı değişikliği, cehalette sınır tanımayan bir toplumu dünyaya muallim ve üstad yapacak değişikliği hangi sosyal bilimci, hangi

filozof gerçekleştirebilir? Veya gerçekleştirebildi? Bugün devletin bütün imkânları kullanılarak sigara gibi basit bir alışkanlığı ortadan kaldırmak nerdeyse imkânsızken, o, tebliğ ettiği ilahi buyrukle kömürü elmasa çevirircesine insanlarda, dolayısıyla toplumlarda değişimler meydana getirdi. Çocuğunu diri diri gömen insanlar, adalette dünyaya örnek hale geldi. Yine de kör inat, ya da bağınaz kıskançlık bu nura karşı gözlerini yummuş, düşmanlığını sürdürmüştü.

Egerçi hatm idi Yûsuf'da hüsnî'câzı

Bu hüsn-i hulk ile cümlesinden ecmeldür

Her ne kadar güzellik mucizesi Hz. Yûsuf'ta bittiyse; bu (Hz. Muhammed), güzel ahlâk ile hepsinden güzeldir.

Hz. Yûsuf güzellik timsali bir peygamberdi. Güzellik onda tamamlanmıştı demek mümkündür. Kur'an, onun kıssasını, "ahsenü'l-kasas", kıssaların en güzeli diye över. Şairler, onun başına gelenleri, yaşadıklarını mesnevilerde dile getirmişlerdir. Hz. Yûsuf, maddi güzelliğin sembolü ise, Hz. Muhammed, ahlâk güzelliğinin en mükemmel örneği idi. Çünkü onu, bizzat Rabbi, en güzel şekilde terbiye etmişti. Hz. Aişe'ye onun ahlâkı sorulduğunda, "Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur'an'dı" diyerek Hz. Peygamber'in huy ve karakter mükemmelliğine işaret etmiştir. Maddi güzellik yaşla, zamanın geçmesiyle bozulabilir, yitirilebilir. Oysa ahlâk güzelliği bakidir. Baki olduğu gibi baki, ebedi neticeler verir; sahibini âlâ-yı illiyine çıkararak ebedi saadete mazhar eder. Hz. Yûsuf'un güzelliği bir mucize olduğu gibi, Hz. Muhammed'in ahlâk güzelliği de bir mucizedir. Düşmanları bile onun ahlâkına, seciyesine hayran olduklarından Muhammedü'l-emîn diye hitap ederlerdi.

Eyâ mu'in-i beşer rahm kıl fütâdelere

Şefâ'atâ yetiş ânunda çünkü münzeldür

Ey insanlığın yardımcısı! (Madem) şefaât âyeti senin şanında indirildi o halde düşkünlere merhamet et.

Hz. Muhammed, şefaât hakkına sahip Peygamber'dir. Kullarına merhameti gazabını geçen yüce yaratıcı bu hakkı ona tanımıştır. O, bu hakkı mahşerde günahkâr ümmeti, düşkün ümmeti hakkında kullanacaktır. Şair, burada "üftâdel" kelimesi içine kendini de dahil ediyor, çerçeveyi geniş tutuyor: İnsanların yardımcısı, diyor: Beşere yardımcı ol, şefaât et. Duanın şümülû dikkat çekici... Şair, bir padişah'tır; ders aldığı peygamberinin izinden giderek şefaâtini bütün insanlara yaymasını diliyor. Gönül enginliği bu olsa gerek...

Kapun gedâsı durur 'Adlî anı redd itme

K'aña muhabbet-i âlûn delil-i a'deldür

Adlî, senin kapının dilencisidir, onu reddetme, geri çevirme. Onun bu haline, senin âline, nesline duyduğu sevgi en adil şahittir.

*Hz. Yûsuf,
maddi güzelliğın
sembolü ise, Hz.
Muhammed,
ahlâk güzelliğının
en mükemmel
örneğı idi.*

Adlî'nin gazeli
şîir olarak
başarılı, üslûp
olarak samimi
duygularını
terenniüm ediyor.
Bu ifadelerde
yapmacık, sun'î
bir eda söz konusu
değil.

Adlî, padişah da olsa Allah katında aciz bir kul; Hz. Peygamber'e ümmet olduğunun şuurunda. O, Hz. Peygamber'in kapısında dilenen bir geda, bir dilencidir. Dilendiği şefaattir. Bunun delili ise Hz. Peygamber'in âline, nesline duyduğu derin sevgidir. Şair, bu "âl sevgisi"ni şefaatchi yaparak Hz. Muhammed'den yardım diliyor: "Kapından eli boş geri çevirme" diyor ve ekliyor: "O, seni ve neslini samimi olarak sevmektedir."

Adlî'nin gazeli şîir olarak başarılı, üslûp olarak samimi duygularını terenniüm ediyor. Bu ifadelerde yapmacık, sun'î bir eda söz konusu değil. Padişah, içinden geldiği gibi, sevdiği Peygamber'ine duyduğu içten, halis sevgiyi dile getiriyor. Çünkü o, onu sevmenin aynı zamanda Allah'ı sevmek demek olduğunu biliyor. Allah'ı sevmek, onun rızasına ulaşmanın en sağlam merdivenidir. Kul, Allah'ı sever, onun sevdiklerini sever; bu sevgi tekrar Allah'ın da kulu sevmesi olarak kendisine akseder. Siz onu seversiniz, ta ki o da sizi sevsin. O, sizi sevince bütün müşküller, problemler, sorunlar hallo-lur: Bayram, o bayram olur...

Sözü, Adlî'nin başka bir gazelden alınan "Sen ay yüzünlüyü sevmem diyen âşık olur mu? Mustafâ'yı sevmem diyen ümmet olur mu?" mealindeki beytiyle bitirmek istiyoruz:

Âşık olur mı diyen sen meh-likâyı sevmez
Ümmet olur mı diyen kim Mustafâ'yı sevmez

Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbi)

Şair ve alimleri koruyup kollamakta adeta birbirleriyle yarışan Osmanlı sultan ve şehzadeleri de hamileri oldukları şairlerden geri kalmamış, şîir sahasında topu kaptırmamak için savaş meydanlarından dönüp kılıçlarını kınlarına koyunca kalemlerini kullanmaktan geri durmamışlardır.

Çoğu, divan tertip edecek kadar şiire gönül vermiş, kimileri mesneviler yazarak sanat alanında müsabakaya katılmaktan çekinmemişlerdir. Kırk altı yıl Osmanlı Devleti'ni yöneterek bir cihan hakimiyeti kuran Kanuni Sultan Süleyman, şiirdeki mahlasıyla Muhibbî, savaş meydanlarında gösterdiği kahramanlık, kazandığı zaferleri yazdığı şîirleriyle taçlandırarak Türk edebiyatının en hacimli divanlarından birini tertip etmiş bir büyük şairdir. Hayatı hakkında birçok eser yazılan bu büyük hükümdar, eşsiz komutanın şiirlerini okuduğumuzda çok farklı bir kişilikle karşılaşırız. Geleneğin gerektirdiği şartlarda şîirlerini söyleyen Muhibbî'nin gazellerinde Hz. Muhammed'e duyduğu sevgi müstesna bir yer tutar. Divanının başında Hz. Muhammed sevgisini işleyen gazellerinde bir içtenlik, bir ihlas ilk andan itibaren okuyucuyu sarmalar.

Muhibbî, Hz. Muhammed'i sevgi ve hürmet dolu ifadelerle metheder. Onun kalbinin derinliklerinden kopup kaleminin ucundan dökülen, nur-ı alem (alemin nuru), mahub-ı Hüda (Allah'ın sevgilisi), melek-haslet (melek huylu), nur-ı Hüda (Allah'ın nuru), hur-veş (huri gibi), hüsnün ber-kemal (güzelliğin kemal mertebesinde), mürüvvet kanı (insanlık madeni, iyilik kaynağı), hak habibi (Allah sevgilisi), sultan-ı alem (alemin sultanı),

vehhac (çok nurlu, parıltılı), şefa'at kâni (şefa'at ocağı), nebiler serveri (peygamberler önderi) gibi sıfatlar, sevgisinin derecesini göstermesi bakımından dikkate değer ifadelerdir. Muhibbî, bu övgü dolu ifadelere rağmen Hz. Muhammed'i ona layık bir biçimde övemeyeceğini, bu konuda aciz kaldığını söyler:

Çak olupdur fikr-i zatunda kamu aklum benüm

Ben ne yüzden vasfunı idem ki oldum bi-mecâl

Zatını düşünmekte aklım yarıldı; ben seni nasıl tasvir, tavsif edebilirim, (seni anlatmakta) mecalim kalmadı.

Muhibbî'nin peygamber sevgisini terennüm eden beyitlerinden örneklerle devam etmek istiyorum:

Nebiler serveridür çün Muhammed

Mübarek ismidür hem dahı Ahmed

Hız. Muhammed, peygamberler önderi olduğundan bir ismi de Ahmed'dir.

Hız. Muhammed'le peygamberlik sona ermiştir. O, risalet tahtının en son ve mükemmel meyvesidir. Allah, "Habibim sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" buyurarak öncelik ve fazilet hakkını ifade etmiştir. Ahmed ve ehad kelimesi aynı kökten gelir. Bu da Hız. Peygamberin peygamberler önderi olmasının bir başka delilidir. Allah, onun ismini kendi "Ehad" isminden müştak bir kelime ile tesmiye etmiştir. Yine kelime-i şehadette onun ismini kendi adının yanına koyarak habibine verdiği değeri bütün insanlara göstermiş. Onu hem kul hem elçi olarak kıyamete kadar gelecek insanoğluna müjdeleyici ve korkutucu olarak tavsif etmiştir. Muhibbî, adeta nübüvvet delillerini sıralar şu beyitte, gerekçelerini açıklar:

Hak habibi olmasa olur mıdı mi'râc ana

Olmasa sultan-ı âlem kim virürdi tâc ana

Allah'ın sevgili elçisi olmasa ona miraç verilir miydi? Kâinatın sultanı olmasa ona kimse taç verir miydi?

Miraç, sadece Hız. Muhammed'e has bir mucizedir. Alemlerin Rabbi, hürmetine kâinatı yarattığı elçisine bir iltifat olarak onu miraçla taltif etmiş; hiç bir nebiye nasip olmayan bir şerefle şereflendirmiştir. Onu, meşhur "Levlake" hadisiyle taçlandırarak alemlerin sultanı olduğunu ilahi fermandan tescil etmiştir. Hız. Muhammed'in başındaki taç bu "Levlake" fermandır. Şair, Kur'an'dan örneklerle yüce Mevla'nın habib-i edibini nasıl övdüğünü anlatmayı sürdürüyor:

Oldı hakkında senün nazil çü taha ya vü sin

Hak-rub-ı asitanun şehper-i ruhü'l-emin

Senin hakkında Taha, Yasin (sureleri) indiğinden Ruhulemin olan Cebrail'in kanadı eşişinin süpürgesi oldu.

Kur'an'da, insanların, elçisi Hız. Muhammed'i sevmeleri konusunda ikaz eden Erhamürrahimin, Taha ve Yasin surelerinde de ona iltifatla bulunur. Bu iltifattan dolayıdır ki, miraçta Cibril, Sidretü'l-münteha'dan

Hız.

Muhammed'le peygamberlik sona ermiştir. O, risalet tahtının en son ve mükemmel meyvesidir.

Mehmet Akif'in
ifadesiyle
yırtıcılıkta vahşi
hayvanları
geride bırakmış,
hemicslerini
paralamakta
tereddütlük
göstermiyordu.

öteye geçemez; benden buraya kadar, der. Bu ifadeler Muhibbî'nin dilinden Habib-i Ekrem'in kadrinin yüceliğinin anlatılmasıdır. Yanlış anlaşılmasın, burada Cibril-i emini küçültmek söz konusu değil, şair Hz. Peygamberin efdaliyetini anlatıyor. Hilkatın yaratılış sebebi olan zatın ins ve melekten mümtaz olmasından daha tabii ne olabilir?

Hiz. Muhammed, Arabistan'da, taassup ve cehalette sınır tanımayan bir ortamda dünyaya geldi:

Kaplamışdı 'alemi zulmet ser-a-ser virdi nur

Şem'-i ruhsarı anun çün didiler vehhac ana

Yüzünün ışığı, baştanbaşa karanlık kaplayan aleme nur verip aydınlattığından ona çok parıltılı (vehhac) dediler.

Muhibbî'nin zulmetten kastı küfür karanlığıdır. Hiz. Muhammed dünyaya teşrif ettiğinde beşer, koyu bir cehalet ve küfür karanlığı içindeydi. Mehmet Akif'in ifadesiyle yırtıcılıkta vahşi hayvanları geride bırakmış, hemcinslerini paralamakta tereddüt göstermiyordu. Kız çocukları diri diri gömülüyor, zayıflara hayat hakkı tanınmıyordu. Hiz. Muhammed'in nuru bu karanlığı dağıtarak insanların yüzünü güldürmüş, onlara hidayetin en-gin şefkat ve merhametini armağan etmiştir. Bu manevi güzelliklerin yanında onun yüzü erkek yüzlerinin en güzeli idi. Düşmanları bile görse hayran oluyordu. Doğruluğu simasına yansımıştı. İsrail alimlerinden ehl-i insaf olanları onun yüzünü görünce, "bu yüzde yalan olmaz" diyerek imana gelmişlerdi.

İtmesen nûr-ı şerî'atle münevver âlemi

Tutar idi bu cihânı ser-te-ser zulm ü dalâl

Eğer sen şeriat nuruyla bu aleme aydınlatmasaydın bu dünyayı baştanbaşa zulüm ve sapkınlık tutardı.

Bir önceki beyti teyit eden bir beytini yukarıda sunduğumuz Muhibbî, Hiz. Muhammed'in elçi olduğu nurla alemler nasıl tenvir ettiğini izah ediyor, o nur olmasa dünyayı nasıl bir akıbet beklediğini haber veriyor. "Dünyayı zulüm tutardı, sapkınlık kol gezerdi" diyor. Onun getirdiği nurun dışında kalan coğrafyalarda asırlar boyunca nasıl bir zulüm, kin ve nefret cari olduğu tarihlerde mukayettir. Merak edenler cihan tarihinin sayfalarına bakabilirler.

Kur'an-ı Kerim'de, bizzat Hallak-ı alem onu övmüş, özel sıfatlarla teb-cil etmiştir:

Çünkü denildi ana ve'-şems dahi ve'd-duha

Rûyuna alnuna mihr ü mâhî benzetsem nola

Onun için ve'-şems, ve'd-duha denildiğinden, yüzüne, alnına güneşi ve ayı benzetsem şaşılmalı.

Mevla-yı müteal, kulunu ve elçisini Kur'an'da layıkınca methederek insanlara ve onların bülbülleri olan şairlere de örnek olmuştur. Birçok şair, seni Kur'an övmüş, bizim haddimize mi düşmüş seni övmek, diyerek acz ve

kusurlarını ifade etmişlerdir. Muhibbî de “seni Kur’an bu ayetlerle övmüş, ben de güneşi ve ayı senin yüzüne ve alnına benzetsem kimse garipsemesin” der. Çünkü, şairler genel olarak sevgiliyi güneşe ve aya benzetirler. Halbuki şair tam aksi yolu tutarak sena-yı Kur’ani’ye mazhar olan sevgili Peygamberin yüzüne ve alnına güneşi ve ayı benzetir. Aslında bu ifade, Muhibbî’nin siyer-i Nebiyi çok iyi bildiğinin bir belgesidir. Bir rivayete göre Hz. Aişe, Hz. Peygambere, yüzünün aydan daha güzel olduğunu söyleyince Hazret, “evet” der ve “çünkü o benim nurumdan yaratıldı”, diye cevap verir.

Çün ezel ressâm-ı kudret yazdı hüsnün ber-kemâl

Sun’-ı nakşidur irişmez ana hiç vehm ü hayâl

Mademki ezelde kudret ressamı güzelliğini kemal mertebesinde yazdı, (güzelliği) onun sanatının nakşıdır, ona hiç vehim ve hayal ulaşamaz.

Allah, sevgili elçisini en güzel, en mükemmel biçimde yarattığından insanoğlunun hayali, vehmi bunun künhüne eremez. Bu tamamen ilahi bir lütuf, bir mevhıbedir. Bu güzelliği aşağıdaki beyitte şöyle anlatır Muhibbî:

Hüsnün idrakinde ‘aciz çeşm-i erbab-ı nazar

Kasır olmuşdur kemalatunda akl-ı hurde-bin

Güzelliğini anlamada anlayış sahiplerinin gözleri aciz kaldılar, kemalini anlamada ince fikirli insanların aklı kısa kalmıştır.

Bir önceki beyti tamamlar mahiyette bir beyit yukarıda sunduğumuz Muhibbî, onun güzelliğini ve kemalatını anlatmak için adeta lûgatı zorluyor, ifade kudretinin bütün cehtıyla samimi olarak sevdiği Peygamberini övmeye çalışıyor. Şair güzelliğini, getirdiği mesajın önemini vurguladığı nebiler serverine duyduğu sevgiyi nasıl anlatıyor? Bu sorunun cevabı yine beyitlerinin mısraları arasındadır:

Muhibbî can ile ister kapını

Kapundan idesin haşa anı red

Muhibbî candan, samimiyetle senin kapını ister, onu reddetmek haşa, senin şanına yakışmaz.

Bir cihan padişahının içten sevgisinin terennümü olan bu mısralarda Muhibbî, bir padişah değil, Hz. Peygamber’in kapısına sığınan sıradan bir insan, bir ümmet, bir kul olarak kabulünü niyaz ediyor. Haşa diyor, sen, bu ihlasla eşliğine sığınan birini reddetmezsin. Bir önceki beyitte bu sığınmanın nasıl olduğu gözler önüne seriliyor:

Gözüm yaşı gibi oldum revâne

Umaram kuyun ola bana ma’bed

Gözyaşım gibi yollara akıp (geldim), bulunduğun yerin bana mabet olmasını umarım.

Gözyaşı, gözden akıp iner. Şair, gözyaşı gibi yola akıp gittiğini, onun bulunduğu diyara ulaşmak istediğini ve o diyarın kendisine mabet olmasını diliyor. Muhibbî, fiziki olarak bunu belki gerçekleştiremedi ama ülkeler

Allah, sevgili elçisini en güzel, en mükemmel biçimde yarattığından insanoğlunun hayali, vehmi bunun künhüne eremez.

*Dert, acı ve elem
aşkı süsleyen
unsurlardır. Bu
acıları dindirecek
hekim sevgilidir.
Muhibbî'nin
sevgisini
terennüm ettiği
tabip ise Hz.
Muhammed'dir.*

fethederek onun tebliği ettiği mesajı dünyanın en uzak coğrafyalarına kadar götürdü.

Peygamber sevgisini kısa kalıpla yazdığı şu beyitte terennüm etmiştir:

Egerçi ışk-ârâ derd ü elem çok

Ne gam sensin çü derdümün tabîbi

Gerçi aşkı pek çok dert ve elem süslese de madem sen derdimin tabibisin gam değil.

Dert, acı ve elem aşkı süsleyen unsurlardır. Bu acıları dindirecek hekim sevgilidir. Muhibbî'nin sevgisini terennüm ettiği tabip ise Hz. Muhammed'dir. Şair, "madem sen hekimimsin her türlü derde belaya razıyım" diyor. Çünkü Hz. Muhammed sevgisi ile yanan gönül, her türlü kirden, pastan, günahattan arınır, temizlenir:

Cân ile her ki gelüp nur-ı muhabbetle yana

Saf olup kalbi anun kalmaya hiç gıl ü gışı

Her kimse içtenlikle muhabbet ateşiyle yanıp gelse onun kalbi saflaşıp içinde hiç çer çöp kalmaz.

Kur'an'da yüce Mevla, insanlara Hz. Muhammed'i sevmelerini emreder: "De, eğer Allah'ı seviyorsanız, onun sevdiğine uyunuz". Bir insan Hz. Muhammed'i candan, yürekte severse, onun sevgisi kalbindeki her türlü kiri, pası, kini, nefreti yakar, siler süpürür, tertemiz eder. Hz. Ömer, onu öldürmek niyetiyle yanına gelir ama içi öyle bir sevgiyle dolar ki, en samimi yardımcısı olur. Peygamber sevgisi, onun kinini öfkesini silip süpürür, dünyanın en adil insanı haline getirir.

Hz. Muhammed'in adını anmak, Muhibbî'nin dilinin süsü, kalbinin derdinin devası, gönlünün cilasıdır:

Gitmesün nâm-ı şerifün bu dilimden dem-be-dem

Derdlü gönlüme devâdur can bulur andan safâ

Şerefli adın dilimden asla gitmesin; (bu ad) dertli gönlümün onunla safâ bulunduğu, sevindiği bir devâdur.

Peygamber adı ve sevgisi, dünyayı yöneten ulu hükümdarın kalbinin derinliklerindeki dertlerin devası, tesellisi, ilacıdır. Saltanatın mutantan, fakat bir o kadar sıkıntılı dünyasında şairin Hz. Muhammed'in ismiyle teselli bulunduğunu görüyoruz bu beyitte. Hele Kanuni gibi, devleti için ciğerinin en acılı yerinden darbelere maruz kalan, çocuklarından bazılarını feda etmeye mecbur olan biri için bu ifadeler daha bir önem kazanıyor. Muhibbî, kalbinin bütün samimiyeti ile sevdiği Peygamberinden ne istiyor sorusunun cevabına bakalım:

Teşneyem çokdur günâhum sen mürüvvet kânısın

Umaram idüp şefâat viresin ab-ı zülâl

Susadım, günahım çoktur; sen cömertlik kaynağısın (bana) şefaata edip berak su (şefaata) vermeni umarım.

Buradaki susamak günahla ilgilidir. Bir cihan devletini yönetmek, ülkeler, insanlar, ordular hakkında her gün pek çok kararlar vermek elbette bazı hataları, noksanları, günahları da içine alır. Muhibbî açık yüreklilikle kusurlarını itiraf edip şefaati diliyor. Çünkü o, ümmetine şefaati etme hakkına sahip yegâne nebidir. Onun şefaati çölde susayan insana sunulan saf, berrak duru su gibidir. Şairin temennisi, dileği budur. Şair bu düşüncüyü şu beyitte daha çarpıcı sözlerle dile getirir:

Bu Muhibbî gice gündüz yüzünü hâke sürüp

Şefkati senden umar dökülüb en kanlı yaş

Bu Muhibbî, gece gündüz yüzünü yere sürüp kanlı gözyaşları dökerek senden şefkat umar.

Yüzünü toprağa sürmek, secdeye kapanmak, yalvarıp yakarmak manasıdır. İnsanın Allah'a en yakın olduğu makamdır secde. Şair, o kapıyı çalmak için şefaati reddedilmeyen bir vesile buluyor, Hz. Muhammed'in şefkati, merhameti ve tabii ki şefaati. Çünkü kıyamette ona muhtaç herkeste, sadece Muhibbî değil, bütün insanlık onun şefaatine muhtaçtır:

Hak te'ala nun resuli hem şefaati kanıdır

Halk-ı alem ruz-ı mahşerde kamu muhtaç ana

O hem yüce Allah'ın peygamberi hem şefaati madenidir; bütün halk kıyamet günü ona muhtaçtır.

Yine samimi bir yakarış beyti:

Hüdânun hem kulsın hem habibi

Şefâ'atden unutma ben garibi

İki kısa mısra: sen Allah'ın hem kulu hem habibisin, ben garibi şefaatten unutma.

Bu beyti insan okuyunca Kanuni'nin üç kıtaya hükmeden bir padişah olduğunu aklına getirmez sanırım, samimi bir kalbin, yanık bir gönlün içten yakarışı olduğunu anlar. Böyle bir duygu ancak kalbin derinliklerinde yer eden bir sevginin bir ihlasın eseri olabilir.

Muhibbî Divanı'nı yeniden açıp okumanın zamanıdır sanırım. Birtakım hayalî isnatlarla, fantezilerle onu kimliğinden soyup ucubeye çevirmek yerine ne dediğine ne duyduğuna, kalbinden neler geçirip mısralara dök-tüğüne bakma zamanıdır. Divanı ortada dururken başka delil, başka tanık aramak bizi hakikate ulaştırmaz.

17. yüzyılda Osmanlı sahasında yetişen şairlerin divanlarına geçmeden önce dönemin hükümdar şairi **I. Ahmed (Babtî)**'in, Hz. Peygamber sevgisini samimî ve yürekte ifade eden, yüce Nebi'nin ayak izi için söylediği mısraları nakletmek istiyorum. Bir padişahın halis inancını dile getiren bu mısralar açıklama gerektirmeyecek kadar açık ve lirik:

Nola tâcum gibi başumda götürsen dâim

Kademi resmini ol Hazret-i şâh-ı Rüsül'ün

Yüzünü toprağa sürmek, secdeye kapanmak, yalvarıp yakarmak manasıdır. İnsanın Allah'a en yakın olduğu makamdır secde.

Klasik
edebiyatımızda,
divanlarda tevhid
ve münâcâtlardan
sonra Hz.
Muhammed
sevgisini
terennüm eden
şüirlere yer vermek
gelenek icabıdır.

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidür

Ahmedâ durma yüzün sür kademine o gülün⁽³⁰⁾

“O peygamberler şahının ayağının resmini sürekli başımın üstünde taşısam şaşılır mı? Peygamberlik gül bahçesinin gülü o ayağın sahibidir. Ey Ahmed, sürekli o gülün ayağına yüzünü sür.”

III. Selim (İlhâmî)

Klasik edebiyatımızda, divanlarda tevhid ve münâcâtlardan sonra Hz. Muhammed sevgisini terennüm eden şüirlere yer vermek gelenek icabıdır. Ancak şairin salt bir geleneğe uyma zorunluluğu ile naat yazdığını söylemek gerçeği ifade etmekten uzaktır. Bu durum zorlayıcı bir sebep gibi görünse de bazı şairlerin, birtakım gerekçelerle naat yazmadıkları bilinmektedir. İnsan, içinden gelmeyen duyguları niçin yazsın? Şairlerin, naatlerde yapmacık ve tasannudan uzak, sadece şefaate dilemek endişesiyle hareket ettiklerini söylemek mübalağa olmasa gerek. Bu düşünce ile İlhâmî'nin “Na't-ı Vâlâ-yı Fahrü'l-Enbiyâ” başlıklı bir na'tini sunmaya çalışacağız. III. Selim, ya da şüirlerinde kullandığı mahlasla İlhâmî, Hz. Peygamber sevgisini yüreğinin derinliğinde hisseden bir şair padişahıdır. O, Hz. Peygamber'in kulu, kölesi olmakla iftihar eder. Bir padişahın böyle bir sevgi izharı samimiyetinin nişanesi değil de nedir? Hikemî şüirin büyük ustası Nâbî'nin bir naat gazeline yaptığı tahmisin şu mısraları samimiyetinin ifadesi olarak kayda değer:

Bir bendesiyim mefhar-i ekvân ü cihâtın

Âlemleri tenvir eden o nur-sıfatın⁽³¹⁾

Oluşların, yaratılmışların ve yönlerin övüncü, âlemleri aydınlatan o nur sıfatının (Hz. Peygamber'in) kölesiyim.

Bir padişahın kendisinden “bende” diye söz etmesi dikkate değer. Bu ifade ancak Allah ve Resulüne bağlılık ifade eden aşk duyguları için kullanılabilir. İlhâmî, padişah da olsa Allah katında bir kul, Hz. Peygamber'e ümmettir. Bu söz, büyük bir sevgi belirtisidir. İlk mısradaki, “mefhar-i ekvân u cihât” ifadesiyle Hz. Peygamber'i övüyor. Bütün varlıkların, yaratılmışların ve yönlerin kendisiyle övündüğü (zat). Şair, candan sevdiği Hz. Peygamber'i övmek için adeta kelime hazinesini zorluyor. İkinci mısradaki yine bir sıfat zenginliği içinde çiçeklenen medih/övgü bizi sarıyor: Nur-sıfat: Nur özellikli, nur sıfatlı, nur yüzlü. Bu nur, âlemleri aydınlatıyor. Bu nur, karanlıklar içinde boğulan âlemleri aydınlatıp selamete çıkarıyor. Nurun olduğu yerde hiç karanlık kalır mı? Bu mısralardan hareketle şair padişahın na'tini anlamaya çalışalım:

N'ola fahr etse yazarken hâmena't ü midhatın

Oİ Resul-i Kibriyânın vâf-ı zât-ı devletin

30 Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976, s. 652.

31 Beyitler için bkz. Kâşif Yılmaz, *III. Selim (İlhâmî) Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanın Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yay., Edirne 2001.

Kalem, o yüce Allah'ın elçisinin na'tını ve övgüsünü, onun zatının övgüsünü yazarken fabretse şaşılır mı?

İlhâmî'nin ilk mısırada "fahr" kelimesini kullanması tesadüfi değildir. Fahr, Hz. Peygamberin bir sıfatı olan "Fahr-ı âlem"i çağrıştırır. Kalem, onun na'tini yazarken övünmekte haklı, zira onun övgüsü ile şeref buluyor. Ne yazıyor kalem? Onun na'tini; başka? mutluluk kaynağı olan zatının övgüsünü. Şair padişah, yakın anlamlı kelimeleri na'ti vurgulamak, pekiştirmek, dahası duygularının etkisini arttırmak için sıralıyor. Bu kelimelerle zengin bir çağrışım atmosferi meydana getiriyor. Vurgu tam yerinde ve isabetli: Kibriya sahibi olan Allah'ın elçisidir övgüsü yapılan. Ve o, âlemlerin kendisiyle övündüğü, kâinatın yaratılış sebebidir. Böyle bir zatın, maddi manevi devlet, baht ve mutluluk bağışlayan Peygamberin na'tini yazmak, söylemek, övgüsünü yapmak, kuşkusuz bir ayrıcalık ve fahir sebebi sayılabilir. Tabii fahreden kalemi tutan elin sahibi İlhâmî, yani III. Selim. Bir padişah düşünün, tebaası olan şairlerle şiir vadisinde de saltanat davasında bulunan bir hükümdar. Ne ile fahrediyor? Kâinatın yaratılış sebebi olan Hz. Muhammed'i (asm) övebildiği için. Bu bir samimiyet, bir ihlâs ifadesi olarak görülmeli değil mi?

Bi-nazîr mahbûb-ı Hakdır görmemiş mislin felek

Nûrdan bir serve benzetmiş görenler kâmetin

Felek, o Allah sevgilisinin bir eşini görmemiştir. Boyunu görenler nurdan bir serviye benzetmiş.

Hız. Peygamber'in bir ismi Habibullah'tır; Allah'ın sevgilisi. İlhâmî, felek bir benzerini, bir eşini görmemiş derken gerçeği ifade ediyor. Gerçek manada, o doğuncaya kadar bir benzeri gelmemiş, ondan sonra da gelmeyecektir. Bu bakımdan o benzersizdir, eşsizdir. Şairin, Hz. Peygamber'in (asm) boyunu nurdan bir serviye benzetmesi yerinde bir buluştur. Zira kâinat onun nurundan yaratılmış. Nurdan yaratıldığından gölgesi yere düşmez. Bu konuda çeşitli rivayetler vardır. Ayrıca, her zaman başının üzerinde bir bulutun bulunması da gölgesinin yere düşmesine engeldir. Tahmisinden alınan aşağıdaki mısralarda bu "Habibullah" vurgusunu görürüz:

Ey nuhbe-i mahbûb-ı Huda vakıf-ı isrâ

Dergâhına yüz sürmeye ister dil-i şeydâ

Mahşerde şefaât kılıp eyle beni ihyâ

....

Yukarıdaki beyitte zengin teşbihlerle na't devam ettiriliyor.

Hilkat-i dünyaya ba'is zât-ı pâkindir senin

'Arşdan a'layâ Resulallah kadr-i rif'atin

Ey Allah'ın elçisi, dünyanın yaratılış sebebi senin temiz zatındır; yüceliğinin değeri, kıymeti arştan yücedir.

Dünya onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Bu bakımdan da onun benzeri yoktur. Çünkü sadece onun hakkında, "Habibim, sen olmasaydın,

*Gerçek manada,
o doğuncaya
kadar bir benzeri
gelmemiş,
ondan sonra da
gelmeyecektir.*

Cenab-ı
Peygamber'i
miraca götüren
Cibril-i emîn,
Nâmûs-ı ekber,
Sidretü'l-
müntehâ'ya
gelince, daha öteye
gidemeyeceği
hususunda özür
beyan ederek
durmuş.

sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” ferman-ı kudsîsi vardır. Hiçbir insan böyle bir ilahî iltifata nail olamamıştır. Hz. Peygamber’in Rabbi katında tarife gelmez bir değeri, bir yüceliği vardır. Şair bunu, “kadrin arştan da yüce”dir, sözüyle ifade ediyor. Bilindiği üzere Cenab-ı Peygamber’i miraca götüren Cibril-i emîn, Nâmûs-ı ekber, Sidretü'l-müntehâ'ya gelince, daha öteye gidemeyeceği hususunda özür beyan ederek durmuş. Peygamber-i zîşân efendimiz, huzur-ı İlahî'ye, bir melek veya beşerin varamayacağı, bizim mahiyetini bilemeyeceğimiz bir tarz ve hüviyette en yüce huzura mülaki olma şerefine ermiştir. Böyle bir iltifat-ı Rabbani, tabii ki şair dilinde “arştan yüce” nitelemesi ile ifadesini bulacaktır.

Hamd ola Hakka bizi çün ümmetinden eyledi

Şükürin itmek nice mümkündür bu ‘uzmâ ni’metin

Bizi O'nun ümmeti ettiği için Allah'a hamdolsun; bu büyük nimetin şükürünü eda etmek nasıl mümkün olsun!

Hz. Muhammed (asm) gibi bir şanı yüce peygambere ümmet olmak, en büyük nimetlerden biridir. Ahir zaman peygamberine ümmet olmak, bütün beşerin gaye-i hayali idi. Bu şerefe Müslümanlar nail olmuştur. İlhâmî de büyük bir İslam devletinin hükümdarı olarak böyle bir nimetten dolayı hadsiz şükür etmek gerektiğini vurgular. İnsan ne kadar çalışsa çabalasa bu büyük nimetin şükürünü eda edemez, bu mümkün değildir.

Tahmininde de benzer duygu ve düşünceleri ifade ettiği görülür:

İslâma şeref nûru zuhûr eyledi sende

Mü'minlere ızhâr-ı sürûr eyledi sende

İlhâmî, sende İslam şerefi zuhur etti, müminler bu şerefle sevindi, demektedir. İnsanlık, kemalâtını onun getirdiği evrensel mesajla elde etti. Ona inananlar bu intisapla müftehirdirler. Onun getirdiği mesajla karanlık yerini nura, zulüm yerini barışa bıraktı. Birbirini boğazlayan bedevi Arap aşiretleri dost ve kardeş olmuş, bu heyecan ve coşkuyla İslam'ı dünyanın dört bir tarafına ulaştırarak dünyaya medeniyette üstad olmuşlardır. Daha sonra sancağı devralan Türkler ve özellikle Osmanlı, İslam adalet ve güzelliğini üç kıtada dalgalandırarak Kur'an'ın övgüsüne mazhar olmuştur. Bu da en büyük bir sevinç vesilesi olmuştur.

Da'vi-i küfr ü cehalet eyleyen bed-meşreban

Geldiler imana gördükde zuhûr-ı şevketin

Küfür ve cehalet davasını güden kötü meşrepliler, şevketinin ortaya çıkışını görünce imana geldiler.

Hz. Peygamber’in neşrettiği nur, bildirdiği hakikat karşısında küfür ehli tutunacak dal bulamadı; imana geldi. Mekke müşrikleri, Peygamber-i zîşân'ın azamet ve zaferlerini görünce çaresiz boyun eğip inanmak zorunda kaldılar. Aralarından uzaklaştırdıkları peygamber Mekke'yi fethedince hepsini bağışladı, onlar da pişman ve mahcup bir şekilde teslim oldular.

Cevher-i hak-i kudumu tütüyâdir çeşmine

Belki mahşerde olur tahlîse elde hüccetin

Ayağının bastığı toprak gözüne sürmedir; belki mahşer gününde kurtuluş için elde hüccet olur.

Yukarıdaki beyit III. Selim'in samimi bir mümin olarak psikolojisini ifade ediyor. Klasik şiirimizde sevgilinin ayak bastığı toprak, aşğın gözünün sürmesi, görüş gücünü arttıran tutiyasıdır. Çoğu zaman şiirlerde tasvir ve tavsif edilen sevgili bizzat iki cihanın yaratılış sebebi Hz. Muhammed'dir (asm). Beyitte şair padişah, onun ayağının bastığı toprağın, inanmış insanlar için ahirette kurtuluş belgesi olacağı umduğunu dile getiriyor.

İki 'âlem âftâbı sensin ey fahr-i rüsûl

Pertev-i mühr-i nübüvvet iledir hatmiyyetin

Ey peygamberlerin övüncü, iki dünyanın güneşi sensin; son peygamber oluşun nübüvvet mübrünün nuru iledir.

Bütün peygamberler, Hz. Muhammed'in gelişini hazırlayan öncülerdi. Onlar, insanlığı adeta ahirzaman Peygamberi için hazırlamakla görevliydi. Hepsi onunla iftihar ediyor, gelişini müjdeliyorlardı. Geçmiş kutsal kitaplarda açık ya da işari olarak onun geleceğini müjdeliyorlardı. O, iki âlemin güneşidir. Çünkü iki âlem de onun hürmetine yaratılmıştır. Dünyada, insanlara İslam'ı tebliğ ederek güneş gibi aydınlatan Hz. Peygamber, ahirette de günahkâr ümmete şefaate ederek güneş gibi ebedi hayatlarını aydınlatacaktır. Onun iki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. Bu mührle o, peygamberlik silsilesini mühürlemiş, sona erdirmiştir. Ondandır peygamber gelmeyecek. O, insanlığın son büyük kurtarıcısı ve yol göstericisi olarak getirdiği evrensel mesajla ufukları nurlandırmaya devam edecektir.

Eylemezsin ben kulundan lutf u ihsânın diriğ

Ey şehinşâh-ı dü 'âlem var kemâl-i re'fetin

Ey iki âlemin şahlar şahi, merhametin, acıman kemal mertebede olduğundan ben kulundan iyilik ve ihsanımı esirgemezsin.

Hz. Peygamber şefkat madenidir. O, kendisini taşıyan, yara bere için de bırakan insanlara bile şefkatle muamele etmiş, bu çirkin davranışları cehaletlerine vermişti. Kendisine eziyet edenlere beddua etmek yerine, doğru yolu bulmaları için dua etmişti. Hükümdar şair de ondan şefkat diliyor. Cihan hükümdarı, kendisinden bir kul, bir köle olarak söz ediyor. Ben kulundan iyiliğini, lütfunu esirgemezsin, diyerek samimi duygularını ifade ediyor. Bütün güzellikler, mükemmelliği Hz. Peygamber'de bulmuştur. O, şefkat ve merhametin zirvede olduğu bir elçidir. Hükümdar onun bu kemal mertebedeki re'fetine sığınmakla huzur buluyor.

Ey kerem kâni zalâm-ı gamdan âzâd et beni

Mazhar-ı feyz-i şefâ'at kıl bu nâ-çâr ümmetin

Ey cömertlik madeni, beni gam karanlıklarından azat et; bu çaresiz ümmetini şefaate feyzinin mazharı kıl.

Çoğu zaman şiirlerde tasvir ve tavsif edilen sevgili bizzat iki cihanın yaratılış sebebi Hz. Muhammed'dir (asm).

Hz. Peygamber'e
duyduğu coşkulu
sevginin mumu
padişahın kalbine
ışık saçmakta, onu
aydınlatmakta,
aynı zamanda için
yakmaktadır.

İlhâmî, üzüntü karanlıkları içinde Hz. Peygamber'in şefaatinin diliyor; olsa olsa bu hatarlı/tehlikeli, sıkıntılı durumdan sen beni kurtarabilirsin, diyor. Burada şöyle düşünmek de mümkün: Padişahın saltanat dönemi çok sıkıntılıdır. Devlet zirveden düşüşe geçmiş, sistem sarsılmaya, arızalar göstermeye başlamıştır. Alınan tedbirler kötü gidişi durduramıyor, hükümdar bu durumdan derin acı duyuyordu. III. Selim türlü çareler arıyor, yeni bir ordu kurup gidişi durdurmaya çalışıyor ama devlet arabası yokuş aşağı fren tutmaz bir hızla savrulup inmeye devam ediyordu. Belki de bu psikoloji içinde padişah, huzuru şiir ve musikide arıyor; Şeyh Galib'in sohbetlerine can atıyordu. "Nâ-çâr" kelimesi şair hükümdarın durumunu çok güzel ifade ediyor. Çaresizliği ortadan kaldıracak olan ancak Onun, yani Hz. Peygamber'in şefaattir.

Şem'-i şevkin pertevi her-dem derûnumda yanar

Bâ'is-i zevk ü ferahdır sinede germiyetin

Aşkının mumunun parıltısı her an içimde yanar; sıcaklığın göğsümde zevk ve ferahlık sebebidir.

Hz. Peygamber'e duyduğu coşkulu sevginin mumu padişahın kalbine ışık saçmakta, onu aydınlatmakta, aynı zamanda için yakmaktadır. Bu sevgi mumunun sıcaklığı, harareti İlhâmî için bir sevinme ve zevk kaynağıdır. Her seven, ayrı düştüğü sevgilinin muhabbet ateşi ile avunduğu gibi hükümdar şair de bu hararete sığınıyor. Şairin ifadelerinden peygamber sevgisinin her an kalbini ısıtıp aydınlattığını anlıyoruz. Mum hem aydınlatır hem ısıtır. Yakma özelliği olduğu da unutulmasın. Şair bu durumdan son derece memnundur. Bu ifade, bize Osmanlı hükümdarının halis imanını gösteriyor. Devlet işleri, yaşanan sıkıntılar, onun kalbindeki aşk-ı Nebi'yi söndürmüyor; her an, her saniye Peygamber sevgisi ile yaşıyor.

Nüh feleklerde melekler ins ü cin hep bendedir

On sekiz bin âlemi doldurdu şan u şöhretin

Yedi göklerde melekler, insanlar ve cinler hep sana köledir; şan ve şöhretin on sekiz bin âlemi doldurdu.

Bu beyit, yukarıda söylediklerinde haklı olduğunu göstermek sadedinde vaki olmuştur. Kendisinden "bende", "kul" diye söz eden şair, bu hususta yalnız olmadığını çok güzel söylüyor. Dokuz kat gök, melekler, insanlar ve cinler hep ona bendedir. Onun şanı, şöhreti on sekiz bin âlemi doldürmüştür. Hz. Muhammed, nebiyy-i sakaleyndir; yani hem insanların hem de cinlerin peygamberidir. Şair, sadece ben değilim hayran olan, kul köle olan; bütün varlıklar onun bendesidir, diyor. On sekiz bin âlem, yaratılmış âlemlerin çoğunluğunu ifade amacıyla kullanılan bir deyimdir.

Dâ'imâ zikr-i salâtın ola evrâdım benim

Olur ise ey şeh-i taht-ı risâlet himmetin

Ey peygamberlik tahtının hükümdarı, eğer himmetin olursa salavatının zikri her zaman benim evradım olsun.

Bu beyitte şair tekrar yakarışa geçiyor. Peygamberlik tahtının padişahu olan Hz. Peygamber'den himmet (yardım) diliyor. İstedığı yardım, herhangi dünyalık bir şey için değil; sürekli Hz. Peygamber'in adını anmak ve ona salat getirmek içindir. Hükümdar, Cenab-ı Peygamber'e salat ve selam getirmek için yine ondan yardım diliyor. İlginç bir durum değil mi? Ama ahiretin tüm kapıları onun sevgisi ve delaleti ile açılır. Âlemlerin Rabbi resulünü hiç kırar mı? Reddeder mi? Şair bunu bildiği için yardım, şefaati, destek diliyor. Dikkat edilirse, şiirde tasavvuf terimlerinin çok kullanıldığı görülür. Bu durum, şairin Şeyh Gâlib, dolayısıyla Mevlevilikle olan yakınlığından kaynaklanıyor olsa gerektir.

Mülhem oldun yazmaga bu nüsha-i evsâfi çün

Tâ şefâ'at eyleye bu na't-i pâke hidmetin

Bu methiyeyi (na'ti) yazmağı, yazana, buna hizmet edene şefaati olsun diye ilham ettin.

Na'tlerin yazılma sebebi büyük ölçüde Hz. Peygamber'in şefaati kazanmak amacına yöneliktir. Şair, ahirette, onun huzuruna bir şefaati vesilesi olması için na't yazar. İlhamî, bu durumu yukarıdaki beyitte güzel dile getiriyor. Bana bu na'ti yazmayı ilham ettiğine göre demek ki bana şefaati edecek sin diyor. Halis bir mümin imanının tezahürü bu sözler. Kim, böyle na'te hizmet eder, himmet gösterirse, ona şefaati olur. Bu sebeple Arap, İran ve Türk edebiyatlarında na'tler divanları doldurmuş, Nazîm gibi şairler neredeyse bütün şairlik kudretini na't vadisinde göstermişlerdir.

Şânına lâyıık nice evsâfa olsun kudretim

Yâ Resûl-i müctebâ âlemden a'zam kıymetin

Ey seçilmiş yüce Nebi, değer in âlemden yüce olduğundan şânına layık övgüye nasıl kudretim olsun.

Şairler, yeteneklerinin olanca genişliği ile kâinatın yaratılış sebebi, yaratılanların ilki; son peygamber Hz. Peygamber'i övmek için adeta yarışmış; Hz. Peygamber'i şânına uygun olarak övememekten yakınmışlardır, zira Kur'an'ın methettiği bir zatı övmek gerçekten çok zor. Hiçbir şiir Kur'an'ın belagati ve fesahati ile boy ölçüşemez. Bir şey bütün bütün elde edilemezse tamamen terk etmek de doğru değildir. İnsan, kudretinin yettiği oranda, Ona duyduğu sevgiyi ifadeye çalışmalı. İlhamî de bu vadideki aczini itiraf ediyor. Söz konusu olan, değeri âlemden yüce olan, iki dünyanın medar-ı iftihar bir zatı övmektir. Bunun ne kadar güç olduğunu şairler iyi bilir. Muallakat şairleri, Kur'an nazil olunca gölgede kaldılar. Bu şairlerden birinin kızı, babasının şiirini askıdan indirirken şöyle söyler: "Kur'an'a karşı bunun bir değeri kalmadı." III. Selim de aczini itiraf ediyor: Seni, sana layık biçimde övmeye kudretim, sanat gücüm yetmez, diyor.

İlhamî de tahmisinden alınan aşağıdaki mısralardan anlaşılacağı üzere iki na't yazmasına rağmen onu gereği gibi övemediğinden yakınmaktadır:

Mazmûn-ı sühan bulmamışam şânına lâyıık

A'lâların a'lâsı edip kadrini Hâlik

Na'tlerin yazılma sebebi büyük ölçüde Hz. Peygamber'in şefaati kazanmak amacına yöneliktir.

Miraç gibi bir
lütfâ nail etmiş.
Rabbi katında
böylesine izzet ve
itibar sahibi olan
bir peygamberin
beşer kalemi
ile şanına
layık biçimde
övülemeyeceği
açıktır.

Bu cümle-i ekvâna seni eyledi fâ'ik

Senin şanına layık şiir mazmunu bulamamışım. Allah seni yüceler yücesi yaratarak bütün yaratılmışlara üstün kıldı.

Şair, yukarıdaki mısralarda, kendi aczini itiraf ederken diğer şairlerin sözcüsü gibidir. Zira ifade edilen durum hepsi için geçerli. Allah, Hz. Muhammed'in şanını yüceltmış, bütün varlıkların fevkine çıkarmıştır. Hiçbir peygambere nasip olmayan Miraç gibi bir lütfa nail etmiş. Rabbi katında böylesine izzet ve itibar sahibi olan bir peygamberin beşer kalemi ile şanına layık biçimde övülemeyeceği açıktır. Ancak onun övgüsü, şairlerin şiirlerini güzelleştirir, onlara belki de şefaate vesilesi olur. Aşağıdaki beyit şairin şefaate dileklerini ifade ediyor:

Bin salât ile selâm eyler revân-ı pâkine

Eyler İlhâmî recân akd-i şefâ'at ruhsatın

İlhâmî, şefaatinin iznini dileyerek temiz ruhuna bin salat ve selam eyler.

Dikkat edilirse şair, sözü dönüp dolaştırıp şefaate getiriyor. Çünkü o şefaate ebedi hayat saadetinin anahtarı, geçiş vizesidir. O'nun şefaatinin hak etmenin yolu sünnetine uymak ve O'na çokça salat ve selam getirmektir. Na't, aşağıdaki dua ile sona ermektedir:

Koyma ya Rabbi dili tâb-ı teb-i 'isyânda

Ebr-i lutfundan bana neşr eyle âb-ı rahmetin

Ey Rabbim, gönlü isyan sıtmasının ateşi içinde bırakma; iyiliğinin bulutundan bana rahmet suyunu saç.

İlhâmî'nin duası, Allah'ın onu isyan sıtmasının ateşi içinde bırakmamasıdır. Allah'a isyan, cehennem ateşi gibi ruhu yakar. Aslında dikkat edilse, küfürde, inançsızlıkta dünyada bile bir cehennem azabı olduğu görülür. İlhâmî, Rabbinden bu ateş içinde bırakılmamasını diliyor. İsyân ateşini ancak Allah'ın rahmet yağmuru söndürebilir. Burada söz konusu edilen isyan, Allah'ın emir ve yasaklarına uymamaktan ya da insanlık haline mağlup olup sınırları aşmaktan ileri gelen bir pişmanlık, bir sıkıntıdır. Bütün hastalıkların çaresi Allah'ta olduğu gibi, günah ve isyan hastalığının devası da onun lütuf ve rahmetindedir.

III. Selim'in, sunmaya çalıştığımız bu na'tinde, samimi bir müminin -her türlü saltanat kibir ve azametinden uzak- Hz. Peygamber sevgisini dile getirişine tanık oluyoruz. Şair, içten gelen bir sevginin tazyiki ile duygularını mısra kalıpları içine yerleştirerek bu na'ti, ahirette bir şefaateçi, bir yardımcı olması temennisiyle kaleme almıştır. Bu duyguları ifade edişte herhangi bir dünyevi çıkar gözetilmesi söz konusu değildir. Şairin caize beklediği Allah ve Resulüdür. Beklediği caize şefaate ve rahmet, dolayısıyla bağışlanmaktadır.

Kaynakça:

Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râç-nâmeler*, Ankara, 1987.

Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976.

- Bayram, Yavuz, *Amasya'ya Vâli Osmanlıya Padişah Bir Şair Adlı Sultan İkinci Bâyezid Hayatı-Şahsiyeti- Şairliği Divanının Tenkitli Metni ve Orijinal Metni*, Amasya 2009.
- Çelebioğlu, Amil “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul,1998.
- İsen, Mustafa, “Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi”, *Ötelerden Bir Ses*, Ankara, 1997.
- Kara, Ömer, “Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâsı'nın Dinî Kaynakları” (Religious Sources of Neshati's Hilye-i Enbiyâ/Characteristics of Prophets), *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı: VII/13, İstanbul, 2002.
- Karahan, Abdülkadir, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1991.
- Köse, Semra, “Nev’î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Terceme-i Hadîs-i Erbaîn ve Faslün fi Fazîleti'l-ışk Adlı Eserleri (Metin-İnceleme), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv.2001.
- Kurnaz, Cemal, “Dinî Edebiyatı Türler”, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara, 1997.
- Levend, Agah Sırrı , *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara, 1962.
- Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1994.
- Öztürk, Nuran, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretül-tâc fi Sireti Sâhibi'l-mîrâc)*, Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi,1977.
- Pala, İskender, *Hilye-i Saadet*, Ankara 1991.
- Pekolcay, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994.
- Şentürk, Ahmet Atilla –Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2007,s.182.
- Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*, (Haz. Halil Ersoylu), İstanbul 1981.
- Uluçay, Mustafa, *Bâkî, meâlimül-yakîn fi sireti Seyyidi'l-mürselin* (Mekke dönemi), Giriş, İnceleme Metin, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi 1999.
- Ünver, İsmail “Ahmedi'nin İskender- nâmesinin Mevlid Bölümü”, *TDAY, Belleten*, 1977, Ankara 1978
- Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Naat*, Ankara 1993.
- Yılmaz, Kâşif, *III. Selim (İlhâmi) Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanın Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yay., Edirne 2001.